

**Totem
inteligenci**

Rafał Smoczyński • Tomasz Zarycki

Totem inteligencki

Arystokracja, szlachta i ziemiaństwo
w polskiej przestrzeni społecznej

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR

Warszawa 2017

Recenzent: dr hab. Anna Mikołajko, prof. UW

Redakcja i korekta: Claudia Snochowska-Gonzalez

Projekt okładki: Katarzyna Juras

Na okładce wykorzystano rysunek Gwidona Miklaszewskiego

Copyright © 2017 Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa

ISBN 978-83-7383-831-4

Projekt „Wpływ spuścizny feudalnej oraz funkcje współczesnych elit post-szlacheckich w kształtowaniu modelu obywatelstwa w Polsce” został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji DEC-2011/03/B/HS6/03971

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (Stanisław Beczek)

Druk i oprawa: MCP, Marki

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1	
Historyczna spuścizna szlachty w Polsce	10
Historia szlachty polskiej – zarys problematyki	10
Spór o rolę spuścizny szlacheckiej w polskiej historiografii	14
Wiek XIX – transformacja pola szlacheckiego, narodziny ziemiaństwa	18
Konfrontacja ziemiańsko-inteligencka przełomu XIX i XX wieku	23
Spory o definicję i status ziemiaństwa w polskiej przestrzeni społecznej	27
Powojenna historia środowisk arystokratycznych i ziemiańskich	34
Pole szlacheckie i badania nad nim po upadku komunizmu	36
Rozdział 2	
Zachodnioeuropejskie pola szlacheckie	40
Holenderska szkoła badań nad środowiskami arystokratycznymi	41
„Rewizjonistyczna” szkoła historyczna	49
Francuska szkoła badań	54
Rozdział 3	
Współczesne polskie pole szlacheckie	65
Wprowadzenie	65
Gromadzenie danych i analiza	75
„Rozszerzona rodzina” jako główny aktor pola szlacheckiego	78
Konwersje kapitałów w „rodzinie”	88
Zasada koligacyjna	92
Sieć społeczna	98
Grupy rekonstrukcyjne	106
Konkluzja	112
Rozdział 4	
Medialne obrazy pola szlacheckiego	118
Rola mediów w utrzymaniu społecznego uznania dla arystokracji i szlachty	118
Medialna sylwetka arystokraty idealnego i jego przymioty	122
Arystokracja jako część polskiej kultury i historii	128
Gry genealogiczne	136
Bał Debiutantów i jego symbolika	145
Konkluzja: odejście ze sceny czy też walka o „właściwy” wizerunek arystokracji i szlachty?	154

Rozdział 5

Spuścizna szlachecka w percepcji polskiej młodzieży	157
Wprowadzenie	157
„Rozszerzona rodzina” i generowany przez nią kapitał społeczny a tożsamość inteligencka	161
Świadome podtrzymywanie tradycji i tożsamości szlacheckich	168
Ideologia rodzinna i realna gęstość rodzinnych sieci	172
Percepcja roli tradycji szlacheckich	187
Tło kulturowe badań	193
Konkluzje	196

Rozdział 6

Rewolucja inteligencka i narodziny polskiego modelu obywatelskiego	199
Ziemiańsko-inteligencki spór o naturalizację spuścizny szlacheckiej	204
Inteligencka walka ze „szlachetczyzną” jako paradoksalny efekt znaturalizowania spuścizny szlacheckiej w etosie inteligenckim	207
Nowoczesny model obywatelski w Polsce a modele zachodnie	219
Różnorodność modeli obywatelstwa	221
Kontekst międzynarodowy	222
Model polski między francuskim a niemieckim	225
Porównania z Rosją i innymi krajami Europy Środkowej i Wschodniej	232

Rozdział 7

Szlachta, inteligencja, praktyki totemiczne	238
Totemizm dzisiaj	245
Pozycjonowanie totemiczne	248
Totem i fantazmaty	250
„Krew szlachecka”	253
Polskość i fantazmatyczność	258
Totem i afektywność	260
Relatywna stabilność znaczących nawiązujących do szlachectwa	263
Literatura	270
Ankieta	285
Indeks osobowy	297
Autorzy	304